

Συγκριτική Επισκόπηση των εξελίξεων
στη Θρησκευτική Εκπαίδευση (ΘΕ) και το Μάθημα των Θρησκευτικών (ΘΜ)
στις χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης

Δρ Θεολογίας Όλγα Γριζοπούλου
Αθήνα, Νοέμβριος 2008

Χ Ω Ρ Α , ΠΛΗΘΥΣΜΟΣ, ΘΡΗΣΚΕΙΑ, ΣΧΕΣΕΙΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ - ΠΟΛΙΤΕΙΑΣ	ΧΑΡΑΚΤΗΡΑΣ ΤΗΣ ΣΧΟΛΙΚΗΣ ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ (ΘΕ)	ΜΑΘΗΜΑ ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΩΝ (ΘΜ)	ΣΥΜΜΕΤΟΧΗ ΣΤΟ ΘΜ	ΕΝΑΛΛΑΚΤΙΚΟ ΜΑΘΗΜΑ	ΕΥΘΥΝΗ ΓΙΑ ΤΑ ΑΝΑΛΥΤΙΚΑ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΑ (ΑΠ) & ΤΑ ΒΙΒΛΙΑ ΤΟΥ ΘΜ	ΙΔΙΑΙΤΕΡΟΤΗΤΕΣ & ΣΥΓΧΡΟΝΕΣ ΤΑΣΕΙΣ
1. Ενωμένο Βασίλειο (60.441.457)						
Αγγλία & Ουαλία (53.600.000) 71,2% Χριστιανοί 3,1% Μουσουλμάνοι 1,1% Ινδουϊστές 1,5% άλλοι 23,1% χωρίς προσδιορισμό ή χωρίς θρησκεία Επίσημη θρησκεία	Μη ομολογιακή στη δημόσια εκπαίδευση / ομολογιακή στα σχολεία θρησκευτικών κοινοτήτων	Διδάσκεται (κατά μέσο όρο) 3 ώρες την εβδομάδα σε όλες τις βαθμίδες. Βαθμολογείται και εξετάζεται. Επιτρέπονται συλλογικές λατρευτικές εκδηλώσεις με ευρύ χριστιανικό χαρακτήρα, καθώς και μη χριστιανικές (εκτός σχολικού προγράμματος)	Υποχρεωτική, με δικαίωμα απαλλαγής (χωρίς αναφορά στους λόγους). Δικαίωμα εξαιρέσης μαθητών και εκπαιδευτικών από δραστηριότητες θρησκευτικού χαρακτήρα	ΟΧΙ	LEA / SACRE ¹ για τα Αναλυτικά Προγράμματα. Εκδότες, θρησκευτικές ομάδες, τοπικές αρχές για το διδακτικό υλικό	<ul style="list-style-type: none"> • Διαθρησκειακό ΘΜ στη δημόσια εκπαίδευση με έμφαση στον διαλογικό χαρακτήρα του / μεγάλη σημασία στη σύγκριση και σχέση των θρησκειών • Υπάρχουν αρκετά σχολεία θρησκευτικών κοινοτήτων (37,9% πρωτοβάθμιας & 15,1% δευτεροβάθμιας). Στο ΘΜ των θρησκευτικών σχολείων συμπεριλαμβάνεται διδ/λία άλλων ομολογιών και θρησκειών • Ευρύτατη γκάμα διδακτικών προσεγγίσεων / «θρησκευτικές σπουδές», έμφαση στη συγκριτική μελέτη των θρησκειών • 2004: Εθνικό Πλαίσιο για τη ΘΕ (από το QCA²) που ευθυγραμμίζει το ΘΜ με τις προδιαγραφές του εθνικού σχολικού curriculum και υπογραμμίζει τη σημασία της θρησκευτικής εκπαίδευσης των σημερινών νέων ανεξάρτητα από τη θρησκευτική πίστη τους • Για την Ουαλία συγκεκριμένα, στο ΘΜ πρέπει να αντανακλάται η ουαλική κληρονομιά
Σκωτία (5.100.000) 49% Προτεστάντες (Αγγλικανοί) 16% Καθολικοί 1% Μουσουλμάνοι 6% άλλοι 28% χωρίς προσδιορισμό ή χωρίς θρησκεία Επίσημη θρησκεία	Μη ομολογιακή / ομολογιακή, ανάλογα με τον τύπο σχολείου	ΘΜ διδασκόμενο σε όλες τις βαθμίδες της εκπαίδευσης. Βαθμολογείται και εξετάζεται	Υποχρεωτική, με δικαίωμα απαλλαγής (χωρίς αναφορά στους λόγους). Δικαίωμα εξαιρέσης μαθητών και εκπαιδευτικών από δραστηριότητες θρησκευτικού χαρακτήρα	ΟΧΙ	Δεν υπάρχει θεσμικά κατοχυρωμένο ΑΠ, αλλά διευρυνμένες κατευθύνσεις / οδηγίες από την πολιτεία, χωριστές για τα μη ομολογιακά & ομολογιακά σχολεία. Τα ομολογιακά προσχώρησαν στο πρόγραμμα που ανέπτυξε η Σκωτική Καθολική Επιτροπή Εκπ/σης. Το διδακτικό υλικό είναι ποικίλης προέλευσης	<ul style="list-style-type: none"> • Υπάρχουν 3 τύποι σχολείων: δημόσια μη ομολογιακά, δημόσια ομολογιακά (30% των σχολείων & κυρίως καθολικά) και ιδιωτικά (τα περισσότερα των οποίων είναι μη ομολογιακά) • Ακόμη και στα ομολογιακά σχολεία το ΘΜ είναι παιδαγωγικά επικεντρωμένο στην ολόπλευρη ανάπτυξη των μαθητών και όχι στην κατήχηση • Στα καθολικά σχολεία διδάσκονται και οι παγκόσμιες θρησκείες • Δίνεται μεγάλη έμφαση στη θρησκευτική εκπαίδευση και ανάπτυξη του ΘΜ στα σχολεία κάθε τύπου και στον επαγγελματισμό των δασκάλων • Πιέσεις για δημιουργία μουσουλμανικού σχολείου στην Γλασκώβη

1 LEA (Local Education Authority) = Τοπικές Εκπαιδευτικές Αρχές, 150 σε όλη τη χώρα, και SACRE (Standing Advisory Councils on Religious Education) = Διαρκείς Συμβουλευτικές Επιτροπές για τη Θρησκευτική Εκπαίδευση. Τα όργανα αυτά (LEA και SACRE) έχουν τετραμερή σύνθεση και αντιπροσωπεύονται: εκπρόσωπος του κράτους, η επίσημη Αγγλικανική Εκκλησία, τα άλλα δόγματα που έχουν κάποια παρουσία στη συγκεκριμένη γεωγραφική περιοχή και ο τοπικός σύλλογος των εκπαιδευτικών.

2 Qualifications and Curriculum Authority = πρόκειται για εθνικό όργανο χωρίς νομική ισχύ αλλά με ευθύνη για το curriculum και όλες τις εξετάσεις σε εθνικό σχολικό επίπεδο.

<p>Βόρεια Ιρλανδία (1.700.000)</p> <p>43,8% Ρωμαιοκαθολικοί 53,2% Προτεστάντες (Αγγλικοί) 0,3% άλλοι 2,7% καμία θρησκεία</p> <p>Επίσημη θρησκεία</p>	<p>Ομολογιακή ΘΕ στα δημόσια σχολεία προσαρμοσμένη στους εκπαιδευτικούς στόχους του σχολείου. Ομολογιακή / κατηχητική στα καθολικά σχολεία</p>	<p>ΘΜ διδασκόμενο σε όλη την υποχρεωτική εκπαίδευση. Βαθμολογούμενο και εξεταζόμενο μάθημα. Πραγματοποίηση θρησκευτικών / λατρευτικών εκδηλώσεων. Στα δημόσια δεν γίνονται χωριστές λατρευτικές εκδηλώσεις</p>	<p>Υποχρεωτική με δυνατότητα απαλλαγής στα δημόσια σχολεία</p>	<p>OXI</p>	<p>Εκκλησία. 1992: 3 προτεσταντικές εκκλησίες και καθολική εκτόνησαν ΑΠ επικεντρωμένο στη μελέτη του χριστιανισμού. 2002: αναθεώρηση του ΑΠ με περισσότερες αναφορές στις παγκόσμιες θρησκείες και λαμβάνοντας υπόψη τους νόμους περί ισότητας και σεβασμού των ανθρωπίνων δικαιωμάτων</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Διπλό σύστημα εκπαίδευσης: α) δημόσια σχολεία (προτεσταντικά) και β) ιδιωτικά καθολικά. Πρόκειται για όρο που θεωρείται ιδιαίτερα προβληματικός από τους παιδαγωγούς • Στα δημόσια σχολεία οι στόχοι του ΘΜ είναι προσαρμοσμένοι στους εκπαιδευτικούς στόχους του σχολείου. Τα θρησκευτικά σχολεία λειτουργούν ως κοινότητες πίστης • Τάση για δημιουργία ενοποιημένων σχολείων (ήδη υπάρχουν 5%), η οποία όμως βρίσκει αντίθετες τις Εκκλησίες • Η «Μελέτη του Χριστιανισμού» του 1992 περιείχε: Αποκάλυψη του Θεού, Χριστιανική Εκκλησία, Χριστιανική Ηθική • Τα νέα ΑΠ (και τα αναθεωρημένα του 2002) ελέγχονται για δογματική και συντηρητική διδακτική προσέγγιση του ΘΜ που δεν επιτυγχάνει να αντιμετωπίσει τις συγκρούσεις και τις θρησκευτικές προκαταλήψεις της κοινωνίας. Εκφράζεται η ανάγκη για νηφάλια διαθρησκειακή ΘΕ
<p>2. Αυστρία (8.184.691)</p> <p>73,6% Ρωμαιοκαθολικοί 4,7 Προτεστάντες 4,2 Μουσουλμάνοι 5,5% άλλοι 12% καμία θρησκεία</p> <p>Διάκριση / συνεργασία με κογκορδάτα</p>	<p>Ομολογιακή ΘΕ για τις νόμιμα αναγνωρισμένες θρησκευτικές κοινότητες (13)</p>	<p>ΘΜ κάθε θρησκευτικής κοινότητας διδασκόμενο 2 ώρες την εβδομάδα σε όλη την υποχρεωτική εκπαίδευση (1 ώρα αν οι μαθητές είναι λιγότεροι από 10). 2 ομάδες στόχων του ΘΜ: μία κοινή (από την πολιτεία) και μία που αφορά την κάθε θρησκεία / ομολογία. Βαθμολογούμενο και εξεταζόμενο μάθημα</p>	<p>Υποχρεωτική με δικαίωμα απαλλαγής. Προαιρετική συμμετοχή στις λατρευτικές δραστηριότητες</p>	<p>OXI Σε μερικά σχολεία της δ/θμιας «Ηθική» για όσους δηλώνουν απαλλαγή</p>	<p>Θρησκευτικές κοινότητες για το περιεχόμενο ΑΠ & βιβλία), πολιτεία για την εξασφάλιση των συνθηκών</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Βασική ιδέα του ΘΜ: «Η εκκλησία στο σχολείο» Ωστόσο, παρά τα χωριστά ΘΜ, στο καθένα επιχειρείται η υπέρβαση του κατηχητισμού και η ένταξη των μαθητών στις πλουραλιστικές συνθήκες της εποχής. Έτσι στα ΘΜ επισημαίνονται πολλά οικουμενικά θέματα και στοιχεία για τις παγκόσμιες θρησκείες • Συνεργασία καθολικών / προτεσταντών για συνεργατικό ομολογιακό ΘΜ (KOKORU) • Επιπλέον τα διάφορα ΘΜ συμμετέχουν και σε διεπιστημονικά / διαθρησκειακά projects³ • Συνεργασία καθολικών / προτεσταντών στην εκπαίδευση / επιμόρφωση των δασκάλων του ΘΜ • Υψηλά standards της ΘΕ ως προς τη διδακτική μεθοδολογία

3 Π.χ. το διεπιστημονικό project "sustainability & religion(s) – a pilgrim" (= Υποστηρίξιθ και θρησκείες), με στόχο να ευνοήσει την ανάπτυξη της υποστήριξης, συμπεριλαμβάνοντας συνεργασία μεταξύ θρησκειών, φιλοσοφικών προσεγγίσεων, επιστημών, εκπαιδευτικών ιδρυμάτων κ.ά.

<p>3. Βέλγιο (10.364.338)</p> <p>75% Ρωμαιοκαθολικοί 25% Προτεστάντες και άλλοι</p> <p>Διάκριση</p>	<p>Ομολογιακή ΘΕ για τις αναγνωρισμένες θρησκευτικές κοινότητες (καθολικούς, προτεστάντες, εβραίους, μουσουλμάνους, ορθοδόξους και αγγλικανούς)</p>	<p>ΘΜ κάθε κοινότητας διδασκόμενο 2 ώρες την εβδομάδα απ' την 1^η έως την 12^η τάξη (3 ώρες στα καθολικά της πρωτοβάθμιας στην περιοχή της Φλάνδρας). Βαθμολογούμενο και εξεταζόμενο μάθημα. Σε μερικά σχολεία της δευτεροβάθμιας δεν εξετάζεται</p>	<p>Προαιρετική / Υποχρεωτική</p>	<p>«Φιλοσοφικά Θέματα»</p>	<p>Θρησκευτικές κοινότητες</p>	<ul style="list-style-type: none"> Μεγάλη αυτονομία των γλωσσικά διαφορετικών κοινοτήτων (Ολλανδική, Γαλλική) ως προς τα ΑΠ και τη νομοθεσία περί διδ/λίας. Ρυθμίσεις σε τοπικό επίπεδο 52% καθολικά σχολεία Παρά την ισχυρή παράδοση χωριστών ΘΜ, στα σχολεία οργανώνονται πολλά κοινά projects Στα ΑΠ των ΘΜ δίνεται μεγάλη έμφαση στην ανάπτυξη της κριτικής σκέψης, της «αγωγής πολίτη», της «ανοχής» και του διαλόγου
<p>4. Βουλγαρία (7.450.349)</p> <p>84,5% Ορθόδοξοι 12,2% Μουσουλμάνοι 1,2% άλλοι Χριστιανοί 4,0% άλλοι</p>	<p>Ομολογιακή ΘΕ για τους ορθοδόξους</p>	<p>Ορθόδοξο ΘΜ διδασκόμενο 1 ώρα την εβδομάδα σε όλη τη δημόσια εκπαίδευση. Συχνά δεν μπορεί να διδαχθεί εξαιτίας έλλειψης δασκάλων</p>	<p>Προαιρετική / υποχρεωτική (από το 2005-6)</p>	<p>ΟΧΙ</p>	<p>Πολιτεία</p>	<ul style="list-style-type: none"> Το ΘΜ εισήχθη το 1997 στην πρωτοβάθμια και το 1998 στη δευτεροβάθμια. Ο ρόλος του θεωρείται εργαλείο για την ανανέωση των αξιών της βουλγαρικής κοινωνίας 38% των μαθητών παρακολουθούν ΘΜ Προσφέρονται γνώσεις και για άλλες θρησκείες, ιδιαίτερα το Ισλάμ Είναι εμφανής η τάση υπέρβασης της ιστορικής / πολιτιστικής διάστασης και η έμφαση στα υπαρξιακά / ανθρωπολογικά ζητήματα (ερωτήματα γύρω από τον Θεό, τον θάνατο, το νόημα της ζωής, την ευτυχία, την αγάπη, τη δικαιοσύνη, την ειρήνη) Παραδοσιακή, θεωρητική και κατηχητική διδακτική προσέγγιση
<p>5. Γαλλία (60.656.178)</p> <p>51% Ρωμαιοκαθολικοί 3% Προτεστάντες 1% Εβραίοι 4% Μουσουλμάνοι 31% χωρίς θρησκευτικούς δεσμούς</p> <p>Αυστηρή διάκριση</p>	<p style="text-align: center;">Κ Α Ν Ε Ν Α Μ Α Θ Η Μ Α</p>			<p>Ευθύνη αποκλειστικά των εκκλησιών</p>	<ul style="list-style-type: none"> 20% ιδιωτικά καθολικά σχολεία Ομολογιακή προαιρετική ΘΕ στην Αλσατία και στη Λωρραίνη για καθολικούς, μεταρρυθμισμένους, λουθηρανούς και εβραίους Για την υπόλοιπη Γαλλία σχεδιάζεται το μάθημα «Πολιτισμός της θρησκείας» 	

<p>6. Γερμανία (81.400.000)</p> <p>34% Προτεστάντες 33% Καθολικοί 4% Μουσουλμάνοι 28% άλλοι & χωρίς θρησκευτική δέσμευση</p> <p>Διάκριση / συνεργασία με κογκορδάτα</p>	<p>Ομολογιακή ΘΕ για καθολικούς, ευαγγελικούς, ορθοδόξους, εβραίους και μουσουλμάνους στα περισσότερα κρατίδια</p>	<p>ΘΜ κάθε κοινότητας διδασκόμενο 2 ώρες την εβδομάδα σε όλη την υποχρεωτική εκπαίδευση. Βαθμολογείται και υπάρχει δυνατότητα επιλογής του για τις εξετάσεις</p>	<p>Υποχρεωτική με δικαίωμα απαλλαγής</p>	<p>Ηθική / Κανόνες & Αξίες, Φιλοσοφία (σε κάποια κρατίδια για όσους απαλλάσσονται)</p>	<p>Συνεργασία πολιτείας / θρησκευτικών κοινοτήτων (η πολιτεία ορίζει το πλαίσιο εκπαίδευσης, οι θρ. κοινότητες τους στόχους και τα περιεχόμενα</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Σε όλα τα ΘΜ επιχειρείται συνδυασμός ομολογιακής / διαλογικής προσέγγισης και δίνεται προτεραιότητα στη διαθηρσκειακή μάθηση • Αν και η ευθύνη για το ΜΘ ανήκει στα 16 Länder (κρατίδια) υπάρχει κοινό πλαίσιο και ουσιαστική συνεργασία των διαφορετικών ΘΜ • Επιπλέον αναπτύσσεται συνεργασία ΘΜ και εναλλακτικών μαθημάτων • Ιδιαιτερότητες κρατιδίων: <i>Βερολίνο</i> (προαιρετικό και χωρίς βαθμολογία με απόλυτη ευθύνη των εκκλησιών), <i>Βρέμη</i> (διομολογιακό ΘΜ: «Βιβλική Ιστορία» με απόλυτη ευθύνη της πολιτείας) και <i>Βραδεμβούργο</i> (απόλυτα ουδέτερο ΘΜ: «Τρόποι ζωής – Ηθική – Θρησκεία» με ευθύνη των κοινοτήτων), <i>Αμβούργο</i> (ΘΜ σε προτεσταντική βάση και με διαθηρσκειακή διδ/κή προσέγγιση παρακολουθούμενο από όλους τους μαθητές)
<p>7. Δανία (5.400.000)</p> <p>83% Ευαγγελικοί/λουθηρανοί 3% Μουσουλμάνοι 12% άλλες χριστιανικές ομολογίες 2% χωρίς προσδιορισμό</p> <p>Επίσημη θρησκεία</p>	<p>Μη ομολογιακή ΘΕ</p>	<p>ΘΜ διδασκόμενο 1-2 ώρες την εβδομάδα σε όλη τη δημόσια εκπαίδευση. Κυρίως λουθηρανικό στο δημοτικό, με διδ/λία και άλλων ομολογιών και θρησκειών στη δευτεροβάθμια. Εξεταζόμενο μάθημα από το 2007</p>	<p>Υποχρεωτική με δικαίωμα απαλλαγής</p>	<p>OXI</p>	<p>Υπηρεσίες εκπ/σης κεντρικές και τοπικές σε ενώσεις εκπαιδευτικών</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Από το 1975 το ΘΜ έχει χαρακτήρα περισσότερο ακαδημαϊκής μελέτης της θρησκείας με ιδιαίτερο βάρος στην πολιτιστική διάσταση. Παρά την ουδέτερη διδ/λία του χριστιανισμού αναγνωρίζεται η ανάγκη για ιδιαίτερη γνώση του • Σε συναντήσεις με γονείς εξηγείται ο μη ομολογιακός χαρακτήρας του ΘΜ καθώς και ο ρόλος του στη δημιουργία δεσμών μεταξύ των μαθητών • Καθόλου ΘΜ στην 7 ή 8 τάξη λόγω προετοιμασίας των μαθητών για το Χρίσμα • Συνεργασία σχολείων – Εκκλησίας σε μη ομολογιακά, διεπιστημονικά projects • Πολλές συζητήσεις για την ονομασία και το περιεχόμενο του ΘΜ • Διδακτική προσέγγιση: σε μεγάλη σχέση με την ανάπτυξη των μαθητών
<p>8. Ελλάδα (10.668.354)</p> <p>98% Ορθόδοξοι 1,3% Μουσουλμάνοι 0,7% Άλλοι</p> <p>Επίσημη θρησκεία</p>	<p>Ομολογιακή ΘΕ για ορθοδόξους. Από το 1985 δυνατότητα στους μουσουλμάνους της Θράκης και τους καθολικούς της Σύρου να οργανώσουν ΘΜ με μίνιμουμ 5 μαθητές</p>	<p>ΘΜ διδασκόμενο σε τέσσερις τάξεις της πρωτοβάθμιας και σε όλη τη δευτεροβάθμια. 2 ώρες την εβδομάδα, 1 ώρα στην τελευταία τάξη της προαιρετικής δευτεροβάθμιας (Λύκειο)</p>	<p>Υποχρεωτική με δικαίωμα απαλλαγής</p>	<p>OXI</p>	<p>Υπουργείο Παιδείας / μουσουλμανική κοινότητα</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Ορθόδοξο ΘΜ. Νεότερες τάσεις: οικουμενικές διαστάσεις, άνοιγμα στις θρησκείες του κόσμου • Ελάχιστο ποσοστό απαλλαγής

<p>9. Εσθονία (1.332.893)</p> <p>13,% Ευαγγελικοί/λουθηρανοί 12,8 Ορθόδοξοι 1,4 άλλοι Χριστιανοί 34,1 αδέσμευτοι 32% χωρίς προσδιορισμό 6,1% αθεϊστές</p> <p>Διάκριση</p>	Μη ομολογιακή ΘΕ	<p>ΘΜ που οργανώνεται αν το απαιτήσουν οι γονείς και υπάρχουν τουλάχιστον 15 μαθητές. Σε λίγα σχολεία διδάσκεται σε όλες τις τάξεις. Στα περισσότερα είτε μόνον στις πρώτες είτε μόνο στο Γυμνάσιο</p>	Προαιρετική	ΟΧΙ	Επιτροπή ΘΕ (δάσκαλοι, Υπουργείο Παιδείας, Θεολογικές Σχολές) για τα ΑΠ και τη βελτίωση του διδακτικού υλικού, το οποίο παράγεται από την ελεύθερη αγορά και είναι διαθέσιμο στο διαδικτυο	<ul style="list-style-type: none"> • Λίγα ιδιωτικά χριστιανικά σχολεία με ΘΜ (10%) • ΘΜ με διαθρησκειακά, ηθικά και κοινωνικά στοιχεία (θέματα ανά βαθμίδα: πατρογονική κληρονομιά, ηθική, παγκόσμιες θρησκείες, άνθρωπος και θρησκεία) • Αν και είναι αρκετά αξεκαθάριστη η οργάνωση του ΘΜ, φαίνεται να αναγνωρίζεται η σημασία του και ταυτόχρονα εκφράζεται η τάση – κυρίως από τους γονείς – για υποχρεωτικό μάθημα σε όλη τη δ/θμια • Οι μαθητές επιδεικνύουν ιδιαίτερο ενδιαφέρον
<p>10. Ιρλανδία (4.020.000)</p> <p>88,4% Ρωμαιοκαθολικοί 3% Αγγλικανοί 1,6% άλλοι Χριστιανοί 1,5% άλλη θρησκευτική πίστη 2% χωρίς προσδιορισμό 3,5% καμία πίστη</p> <p>Διάκριση (με ισχυροποιημένη την τάση αποσύνδεσης)</p>	Ομολογιακή ΘΕ	<p>Ρωμαιοκαθολικό ΘΜ σε όλες τις βαθμίδες της εκπαίδευσης. Διδασκόμενο σε καθημερινή βάση στην πρωτοβάθμια και 2 ώρες την εβδομάδα στη δευτεροβάθμια. Βαθμολογείται και εξετάζεται</p>	Υποχρεωτική με δικαίωμα απαλλαγής	ΟΧΙ	Εκκλησία. Από το 1998 υπάρχει πλαίσιο για το ΘΜ δημιουργημένο από την πολιτεία	<ul style="list-style-type: none"> • Τα περισσότερα σχολεία είναι εκκλησιαστικά ιδιωτικά (με υψηλό ακαδημαϊκό προφίλ) • Στη δευτεροβάθμια παρατηρείται διδακτική προσέγγιση ακαδημαϊκή, πολυθρησκευτική με τάσεις μη ομολογιακής ΘΕ, ενώ στα επαγγελματικά / τεχνικά σχολεία πιο πολυομολογιακή • Υπάρχει ένας μικρός αλλά αυξανόμενος αριθμός δημοτικών (Educate Together) όπου αντί ΘΜ προσφέρεται ένα κοινό πρόγραμμα Ηθικής (ταυτόχρονα βέβαια οι γονείς μπορούν να οργανώσουν ομολογιακό ΘΜ εκτός ωρών διδ/λίας) • Αυξανόμενο consensus για περισσότερο εκπαιδευτικούς στόχους και μαθητοκεντρικότητα, ακόμη και στο εξεταζόμενο ΘΜ • Ελάχιστο ποσοστό απαλλαγής από το ΘΜ
<p>11. Ισπανία (44.100.000)</p> <p>9,4% Ρωμαιοκαθολικοί 2,3% άλλοι Χριστιανοί 1,1 Μουσουλμάνοι 0,1% Εβραίοι 0,5 χωρίς προσδιορισμό</p> <p>Διάκριση / συνεργασία με κογκορδάτα</p>	Ομολογιακή ΘΕ για ρωμαιοκαθολικούς, προτεστάντες, μουσουλμάνους και εβραίους.	<p>ΘΜ διδασκόμενο σε όλες τις βαθμίδες της εκπαίδευσης (δημόσιας και ιδιωτικής). Βαθμολογούμενο μάθημα</p>	Προαιρετική / Υποχρεωτική	«Θρησκεία» / Εναλλακτικές δραστηριότητες (κοινωνικές & καλλιτεχνικές)	Εκκλησίες / εκπρόσωποι των θρησκειών σε συνεργασία με την Πολιτεία	<ul style="list-style-type: none"> • Αν και ομολογιακό ΘΜ οι στόχοι του είναι προσανατολισμένοι προς τους εκπαιδευτικούς στόχους του σχολείου, στις αξίες, στον διάλογο και στον σεβασμό κάθε θρησκευτικής πίστης • Το 79,3% των μαθητών παρακολουθούν καθολικό ΜΘ (2004-2005) • Η πολιτεία εγγυάται τη μη διάκριση σε βάρος όσων δεν παρακολουθούν το ΘΜ • Επικρίνονται οι εναλλακτικές δραστηριότητες, καθώς συχνά καταλήγουν σε playtime • Σχεδιάζεται ρύθμιση για τη διδ/λία της θρησκείας με consensus όλων των εμπλεκόμενων θρησκευτικών κοινοτήτων

<p>12. Ιταλία (57.800.000)</p> <p>85% Ρωμαιοκαθολικοί 0,9% Προτεστάντες 0,9% Ορθόδοξοι 1,5% Μουσουλμάνοι 0,05% Εβραίοι 12,1% Άλλοι</p> <p>Διάκριση / συνεργασία με κογκορδάτα</p>	<p>Ομολογιακή προς όλους (έχοντας γίνει σαφής διάκριση μεταξύ εκκλησιαστικής κατήχησης και σχολικού μαθήματος)</p>	<p>(IRC: «Διδασκαλία Καθολικής Θρησκείας»): ΘΜ που διδάσκεται 2 ώρες την εβδομάδα στην πρωτοβάθμια και 1 ώρα στη δευτεροβάθμια, κατόπιν αιτήσεων μαθητών και γονέων. Δεν βαθμολογείται και δεν εξετάζεται</p>	<p>Προαιρετική</p>	<p>ΟΧΙ</p>	<p>Ρωμαιοκαθολική Εκκλησία (τελευταίο ΑΠ 2004/5) σε συμφωνία με το Υπουργείο Παιδείας</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Στόχοι ΘΜ απόλυτα προσανατολισμένοι στους εκπαιδευτικούς στόχους του σχολείου • Παρακολουθείται από την πλειονότητα των μαθητών (2005/6: 95% της πρωτοβάθμιας και 84% της δευτεροβάθμιας) χωρίς να απαιτείται να είναι χριστιανοί • 12% ιδιωτικά σχολεία (η πλειονότητα των οποίων είναι καθολικά) & 5% εκκλησιαστικά σχολεία με τάσεις μείωσής τους • Στην α/θμια: κυρίως Βίβλος, στη β/θμια επικέντρωση σε ζητήματα ζωής. Τελευταία περισσότερη ύλη & ουσιαστικότερη γνώση για τις θρησκείες του κόσμου • Θεωρείται πρόβλημα η έλλειψη εναλλακτικού μαθήματος για όσους δεν παρακολουθούν • Αυξημένες πρωτοβουλίες για τη δημιουργία νομικών και πολιτικών όρων που να εξασφαλίζουν τη θρησκευτική εκπαίδευση όλων των μαθητών σε μια μη ομολογιακή βάση • Διδακτική προσέγγιση κυρίως ερμηνευτική – ανθρωπολογική και λιγότερο ιστορικοπολιτιστική
<p>13. Κύπρος (780.133)</p> <p>78% Ορθόδοξοι 18% Μουσουλμάνοι 4% Μαρωνίτες, Αρμένιοι κ.ά.</p> <p>Επίσημη θρησκεία</p>	<p>Ομολογιακή ΘΕ σε ελληνορθόδοξη βάση</p>	<p>ΘΜ διδασκόμενο 2 ώρες την εβδομάδα σε όλες τις βαθμίδες της δημόσιας εκπαίδευσης</p>	<p>Υποχρεωτική με δικαίωμα απαλλαγής μόνο για τους αλλόθρησκους</p>	<p>ΟΧΙ</p>	<p>Ελληνικά ΑΠ βιβλία</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Το ΘΜ απολαμβάνει μεγάλης υπόληψης στην κυπριακή κοινωνία
<p>14. Λετονία (2.300.000)</p> <p>20,8% Ρωμαιοκαθολικοί 16% Προτεστάντες 12,5% Ορθόδοξοι 2,9 Παλαιοί πιστοί 47,8% άλλοι</p> <p>Διάκριση</p>	<p>Ομολογιακή μόνον για τις αναγνωρισμένες «παραδοσιακές» θρησκείες / ομολογίες: καθολικούς, ευαγγελικούς / λουθηρανούς, ορθοδόξους, βαπτιστές και «παλαιόπιστους»</p>	<p>Αρκετά courses ΘΜ για τα δημόσια σχολεία</p>	<p>Προαιρετική / υποχρεωτική</p>	<p>Ηθική</p>	<p>Εκκλησίες σε συνεργασία με την πολιτεία</p>	<ul style="list-style-type: none"> • «Χριστιανική πίστη» για την α/θμια, «Ιστορία των θρησκειών» για τη δ/θμια • Η ΘΕ δε διαθέτει καμιά ακαδημαϊκή βάση και υπάρχει σε εξέλιξη δημόσια συζήτηση γύρω από το ζήτημα • Εκφράζεται η τάση για μη ομολογιακή κατεύθυνση της ΘΕ και επισημαίνεται ποικιλία σχετικών προσεγγίσεων στα δημόσια σχολεία (ομολογιακή και διομολογιακή) • Ευνοείται η επικοινωνία μεταξύ των θρησκευτικών κοινοτήτων και σε αναφορά του 1999 αναδεικνύεται η σημασία της οικουμενικότητας • Υπάρχουν και μειονοτικά σχολεία που διδάσκονται – σε προαιρετική βάση – τη θρησκεία της μειονότητας

<p>15. Λιθουανία (3.596.617)</p> <p>79% Ρωμαιοκαθολικοί 4,1% Ορθόδοξοι 1,9% Προτεστάντες 5,5% άλλοι και χωρίς προσδιορισμό 9,5% καμία πίστη</p> <p>Διάκριση</p>	<p>Ομολογιακή σε καθολικούς (μετά από συμφωνία Βατικανού – Λιθουανίας) και σε λουθηρανούς (σε λίγα σχολεία)</p>	<p>Κυρίως καθολικό ΘΜ σε όλες τις βαθμίδες της δημόσιας εκπαίδευσης διδασκόμενο 1 ώρα την εβδομάδα. Δεν βαθμολογείται και δεν εξετάζεται</p>	<p>Υποχρεωτική / Προαιρετική</p>	<p>Ηθική</p>	<p>Εκκλησία. Σύνοδος Λιθουανών Επισκόπων και Υπουργείο Παιδείας εγκρίνει προγράμματα και βιβλία. Κρατικές υπηρεσίες & Κατηχητικό Κέντρο συνεργάζονται για τα βιβλία</p>	<ul style="list-style-type: none"> • 2005: 57% των μαθητών παρακολουθούν ΘΜ ανεξάρτητα από την πίστη τους • Υπάρχει σεβασμός της θρησκευτικής ταυτότητας των μαθητών, αλλά απουσιάζει μια καθαρή στρατηγική για την ανάπτυξη της ΘΕ • Ελλιπής αντιμετώπιση των σύγχρονων κοινωνικών και εκπαιδευτικών αλλαγών και απουσία συνεργασίας μεταξύ των διαφόρων θρησκευτικών ομολογιών • Θεωρούνται ανεπαρκή τα βιβλία και το διδακτικό υλικό
<p>16. Λουξεμβούργο (486.006)</p> <p>87% Ρωμαιοκαθολικοί 13% άλλοι (Προτεστάντες, Εβραίοι και Μουσουλμάνοι)</p> <p>Διάκριση / συνεργασία με κογκορδάτα</p>	<p>Ομολογιακή σε καθολικούς</p>	<p>ΘΜ σε όλες τις βαθμίδες της εκπαίδευσης</p>	<p>Προαιρετική / Υποχρεωτική</p>	<p>Ηθική</p>	<p>Βαρύνοντα λόγο έχει η Καθολική Εκκλησία – βάσει κογκορδάτου – τόσο ως προς την ύλη όσο και ως προς την εκπαίδευση των δασκάλων μερικοί από τους οποίους είναι κληρικοί</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Αποκλειστικά καθολικό ΜΘ
<p>17. Μάλτα (403.532)</p> <p>98% Ρωμαιοκαθολικοί</p> <p>Επίσημη θρησκεία</p>	<p>Ομολογιακή σε ρωμαιοκαθολικούς</p>	<p>Αποκλειστικά καθολικό ΘΜ διδασκόμενο 2 ώρες την εβδομάδα σε όλες τις βαθμίδες της εκπαίδευσης</p>	<p>Προαιρετική</p>	<p>ΟΧΙ</p>	<p>Εκκλησία</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Στο ΘΜ καλλιεργείται κλίμα ειρηνικής συνύπαρξης, μη διάκρισης και αναγνώρισης των αναγκών της πολυπολιτισμικής κοινωνίας (αν και το ίδιο το εθνικό curriculum βασίζεται στις χριστιανικές αξίες και αρχές) • Πολλά σχολεία – πρωτοβάθμιας & δευτεροβάθμιας – είναι εκκλησιαστικά & χρηματοδοτούμενα από την πολιτεία μετά από συμφωνία με το Βατικανό (1991): 18% νηπιαγωγεία, 24% πρωτοβάθμια και πρώτη δευτεροβάθμια & 8% ύστερη δευτεροβάθμια
<p>18. Ολλανδία (16.407.491)</p> <p>17% Ρωμαιοκαθολικοί 10% Προτεστάντες 6% Μουσουλμάνοι 4% άλλοι 63% καμία πίστη</p> <p>Διάκριση</p>	<p>Ομολογιακή / μη ομολογιακή, ανάλογα με την επιλογή του σχολείου. Όλα τα σχολεία υποχρεούνται να προσφέρουν ΘΕ σε μια διευρυμένη βάση</p>	<p>Το προσφερόμενο ΘΜ είναι μέρος της ταυτότητας του σχολείου. Διδάσκεται 1 ώρα την εβδομάδα. Στα δημόσια δημοτικά: ομολογιακό ΘΜ διαφόρων θρησκειών / ομολογιών, με ιδιαίτερη ευαισθησία στο context του σχολείου. Στη δ/θμια: μη ομολογιακό ΘΜ («Θρησκεία» ή «Κοσμοθεωρίες» ή συνδυασμός των δύο). Το σχολείο αποφασίζει αν το ΘΜ βαθμολογείται ή εξετάζεται</p>	<p>Προαιρετική / Υποχρεωτική ανάλογα με την πολιτική του σχολείου</p>	<p>ΟΧΙ</p>	<p>Ελεύθερη εκδοτική αγορά</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Διαθρησκειακή / πολυπολιτισμική προσέγγιση σε κάθε ΘΜ • Διπλό σύστημα εκπ/σης: 2/3 όλων των σχολείων (65%) είναι ιδιωτικά (η πλειονότητα των οποίων είναι εκκλησιαστικά διαφόρων ομολογιών, ενώ υπάρχουν 48 μουσουλμανικά δημοτικά και 2 δευτεροβάθμιας, καθώς και λίγα ινδουϊστικά και εβραϊκά). Επίσης υπάρχουν σχολεία διαφορετικών παιδαγωγικών επιλογών (π.χ. Montessori, Dalton κ.ά.) • Στην πρωτοβάθμια δίνεται ιδιαίτερη προσοχή στην αντικειμενική διδασκαλία των θρησκειών του κόσμου και στη στάση ζωής που απορρέει απ' αυτές • Το ΘΜ μπορεί να είναι μέρος ενός άλλου διδ/κού αντικειμένου (Φιλοσοφία ή Αγωγή του Πολίτη)

<p>19. Ουγγαρία (10.100.000)</p> <p>51,9% Ρωμαιοκαθολικοί 15,9% Καλβινιστές 3% Λουθηρανοί 2,6% Έλληνες Καθολικοί 1% άλλοι Χριστιανοί 11,1% χωρίς προσδιορισμό 14,5% χωρίς θρησκευτική δέσμευση</p> <p>Διάκριση</p>	<p>Σε ομολογιακή βάση, σε καθολικούς, καλβινιστές / λουθηρανούς και ορθοδόξους</p>	<p>ΘΜ με έμφαση στη γνώση της χριστιανικής παράδοσης, διδασκόμενο σε όλες τις βαθμίδες της εκπαίδευσης συνήθως πριν ή μετά το σχολικό πρόγραμμα. Δεν βαθμολογείται και δεν εξετάζεται</p>	<p>Προαιρετική</p>	<p>OXI (σχεδιάζεται)</p>	<p>Παιδαγωγικές επιτροπές των εκκλησιών</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Αν και κάθε εκκλησία οργανώνει το δικό της πρόγραμμα υπάρχει και μια κοινή κατεύθυνση στόχων με σοβαρό ποσοστό την αναγνώριση της ιστορικής και πολιτιστικής διαδρομής της χώρας • Τα εκκλησιαστικά σχολεία παρά τον μικρό τους αριθμό (5%) θεωρούνται πολύ σημαντικά • Αναγνωρίζεται η ανάγκη για επέκταση σε γνώση και άλλων θρησκειών και ανάπτυξη οικουμενικού πνεύματος • Επισημαίνονται τα μειονεκτήματα της προαιρετικότητας
<p>20. Πολωνία (38.116.000)</p> <p>88% Ρωμαιοκαθολικοί 1,3% Ορθόδοξοι 0,6% Μάρτυρες του Ιεχωβά 0,4% Προτεστάντες 0,2% Έλληνες Καθολικοί</p> <p>Διάκριση (με ισχυροποιημένη τάση επανασύνδεσης)</p>	<p>Ομολογιακή ΘΕ σε καθολικούς ή σε αναγνωρισμένες θρησκευτικές κοινότητες</p>	<p>Όλα τα σχολεία είναι υποχρεωμένα να οργανώνουν ΘΜ και πρόγραμμα Ηθικής. Για λιγότερο από 7 μαθητές οργανώνονται διασχολικά μαθήματα</p>	<p>Προαιρετική</p>	<p>Ηθική</p>	<p>Εκκλησία & θρησκευτικές κοινότητες με την έγκριση της πολιτείας</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Γενικές γνώσεις για τις θρησκείες του κόσμου προσφέρονται στο μάθημα της Ιστορίας στην πρωτοβάθμια & στη δευτεροβάθμια
<p>21. Πορτογαλία (10,642,836)</p> <p>80% Καθολικοί 2% Προτεσταντικές ομολογίες 1% μη χριστιανοί 3% καθόλου θρησκεία</p> <p>Αυστηρή διάκριση</p>	<p>Ομολογιακή, σε καθολικούς ή άλλες θρησκείες / ομολογίες</p>	<p>ΘΜ διδασκόμενο σε όλες τις βαθμίδες της εκπαίδευσης. Courses άλλων θρησκειών / ομολογιών μπορούν να οργανώνονται αν υπάρχουν τουλάχιστον 15 μαθητές στο σχολείο. Δεν βαθμολογείται και δεν εξετάζεται</p>	<p>Υποχρεωτική / Προαιρετική</p>	<p>PSE (Προσωπική & κοινωνική συγκρότηση)</p>	<p>Εκκλησία</p>	

<p>22. Ρουμανία (22.329.977)</p> <p>86,8% Ορθόδοξοι 7,5% Προτεστάντες 4,7% Ρωμαιοκαθολικοί 0,9% άλλοι ή χωρίς προσδιορισμό 0,1 καμία θρησκευτική πίστη</p>	<p>Ομολογιακή, σε ορθοδόξους, προτεστάντες, καθολικούς και μουσουλμάνους</p>	<p>Διδάσκεται σε όλες τις βαθμίδες της εκπαίδευσης</p>	<p>Υποχρεωτική με δικαίωμα απαλλαγής</p>	<p>OXI</p>	<p>Συνεργασία εκκλησίας – πολιτείας. Τα ΑΠ όλων των ΘΜ οργανώνονται σύμφωνα με το πλαίσιο που δίνει η πολιτεία και διαθέτουν & κοινούς στόχους</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Το ΘΜ είναι επικεντρωμένο στην ηθική και θεωρείται ως εισαγωγή του μαθητή στην εκκλησιαστική / θρησκευτική ζωή • Δεν υπάρχει πληροφόρηση για άλλες θρησκείες & απουσιάζει η διομολογιακή προσέγγιση • Τελευταία το Υπουργείο Πολιτισμού επιχειρεί μια διαθρησκευτική προσέγγιση του ζητήματος της θρησκευτικής και θεολογικής διδασκαλίας. Ταυτόχρονα από την Εκκλησία εκφράζεται η τάση για έμφαση στην «εθνική θρησκεία» • Είναι ελάχιστο το ποσοστό απαλλαγής των μαθητών από το ΘΜ
<p>23. Σλοβακία (5.431.363)</p> <p>68,9% Ρωμαιοκαθολικοί 10,8% Προτεστάντες & Ορθόδοξοι 4,1% Έλληνες Καθολικοί 3,2% άλλοι και χωρίς προσδιορισμό 13% καμία θρησκευτική πίστη</p>	<p>Ομολογιακή ΘΕ στις διάφορες θρησκείες / ομολογίες (13)</p>	<p>ΘΜ κάθε θρησκείας / ομολογίας διδασκόμενο 1 ώρα την εβδομάδα στα δημόσια σχολεία, στην αρχή ή στο τέλος του σχολικού προγράμματος. Δε βαθμολογείται και δεν εξετάζεται</p>	<p>Προαιρετική / Υποχρεωτική Προαιρετική στα δύο τελευταία έτη της δευτεροβάθμιας (17 – 19)</p>	<p>Ηθική</p>	<p>Θρησκευτικές κοινότητες.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Δυσκολίες διδ/λίας ΘΜ για όλες τις μειονότητες, τάση για δημιουργία ενοποιημένου ΜΘ και ανάπτυξη κοινού πλαισίου στόχων στα διάφορα ΘΜ • Στα σχολεία της εκκλησίας το ΘΜ υποχρεωτικό , διδασκόμενο 2 ώρες την εβδομάδα και εξεταζόμενο • Εμφανής η τάση για ανάπτυξη μη ομολογιακής ΘΕ • Παρά τη θρησκευτική ουδετερότητα του κράτους υπάρχει έμφαση στις χριστιανικές ρίζες και την κυριλλομεθοδική παράδοση της χώρας • Βελτιωμένες διδακτικές προσεγγίσεις • 2003/4: τρεις φορές περισσότεροι μαθητές επέλεξαν ΘΜ αντί της Ηθικής
<p>24. Σλοβενία (2.000.000)</p> <p>57,8% Ρωμαιοκαθολικοί 2,3% Ορθόδοξοι 2,4% Μουσουλμάνοι 0,9% άλλοι Χριστιανοί 3,5% χωρίς δέσμευση 23% άλλοι ή χωρίς προσδιορισμό 10,1% καμία θρησκευτική πίστη</p> <p>Αυστηρή διάκριση</p>	<p>Μη ομολογιακή ΘΕ</p>	<p>ΘΜ («Θρησκείες και Ηθική») για 1 ώρα την εβδομάδα σε όλες τις βαθμίδες της δημόσιας εκπαίδευσης. Βαθμολογείται και μπορεί να επιλέγεται για τις εξετάσεις</p>	<p>Προαιρετική</p>	<p>OXI</p>	<p>Πολιτεία (στις επιτροπές οι θεολόγοι συμμετέχουν ως ειδικοί και όχι ως εκπρόσωποι της Εκκλησίας)</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Από το 1996 το ΘΜ είναι ένα από τα 6 μαθήματα επιλογής του σχολείου. Από το 2002/03 προσφέρεται σε όλα τα δημόσια σχολεία, αν υπάρχει ικανός αριθμός μαθητών • Θρησκευτικά ζητήματα είναι ενσωματωμένα σε άλλα διδακτικά αντικείμενα (Ηθική & Κοινωνία, Ιστορία, Λογοτεχνία) • Γονείς διαμαρτυρήθηκαν προς το «Ευρωπαϊκό Συμβούλιο για την προστασία των δικαιωμάτων» διεκδικώντας το δικαίωμα να εκπαιδεύουν θρησκευτικά τα παιδιά τους. Το 2001 τελικά απαγορεύθηκε η ομολογιακή ΘΕ στα δημόσια σχολεία • Η ρωμαιοκαθολική Εκκλησία υποστηρίζει τη δημιουργία ομολογιακού μαθήματος • Εμφανής η διαθρησκευτική διδακτική προσέγγιση

<p>25. Σουηδία (9.050.000)</p> <p>78% Λουθηρανοί 1% Ρωμαιοκαθολικοί 1% Ορθόδοξοι 3% άλλοι Χριστιανοί 2% Μουσουλμάνοι 10% καμία θρησκεία 5% χωρίς προσδιορισμό</p> <p>Διάκριση / συνεργασία με κογκορδάτα</p>	Μη ομολογιακή ΘΕ	ΘΜ διδασκόμενο σε όλες τις βαθμίδες της εκπαίδευσης («Θρησκευσιγνωσία»). Βαθμολογείται και εξετάζεται. Στο Λύκειο είναι ένα από τα υποχρεωτικά βασικά μαθήματα	Υποχρεωτική	OXI	Πολιτεία	<ul style="list-style-type: none"> • Στο ΘΜ υπάρχει συνδυασμός διαλογικής γνώσης, κριτικού στοχασμού και υπαρξιακών ζητημάτων • Μεγάλη είναι η αυτονομία των σχολείων. Το ίδιο ΑΠ για το ΘΜ ισχύει και στα ιδιωτικά (6,9% στην πρωτοβάθμια, 11,6% στη δευτεροβάθμια και εμφανίζουν σημαντική αύξηση) • 99% των μαθητών συμμετέχουν στο ΘΜ • Ενδιαφέρουσες εξελίξεις και διάλογος γύρω από το «δικαίωμα για θρησκευτική γνώση» μαζί με το «σχολείο για όλους». Χαρακτηριστικό είναι ότι οι μεταρρυθμίσεις προετοιμάζονται χρόνια! • Μεγάλη συζήτηση γύρω από τη σημασία της κουλτούρας και του διευρυμένου πνεύματος των δασκάλων του ΘΜ (“comprehensive teacher”)
<p>26. Τσεχία (10.200.000)</p> <p>26,8% Ρωμαιοκαθολικοί 1,4% Προτεστάντες 1% Χουσίτες χριστιανοί 0,7% άλλοι Χριστιανοί 2,1% άλλη πίστη 59% καμία θρησκευτική πίστη 9% χωρίς προσδιορισμό</p>	Ομολογιακή / κατηχητική ΘΕ προς όλες τις αναγνωρισμένες θρησκευτικές κοινότητες	ΘΜ διδασκόμενο σε όλα τα δημόσια και ιδιωτικά σχολεία. Δεν βαθμολογείται και δεν εξετάζεται	Προαιρετική	OXI	Θρησκευτικές κοινότητες	<ul style="list-style-type: none"> • Ισχυρή η θέση των εκκλησιαστικών σχολείων • Χαρακτηριστικά χαμηλή θρησκευτικότητα της κοινωνίας, περιθωριακός ο ρόλος της Εκκλησίας, χαμηλό το ενδιαφέρον γύρω από τη ΘΕ • Οι συζητήσεις γύρω από τη θρησκευτική διδασκαλία αναπτύσσονται στους κόλπους της Εκκλησίας
<p>27. Φινλανδία (5.200.000)</p> <p>84,2% Λουθηρανοί 1,1% Ορθόδοξοι 1,1% άλλοι Χριστιανοί 0,1% άλλη πίστη 13,5% καμία δέσμευση</p> <p>Διάκριση / συνεργασία με κογκορδάτα</p>	Ομολογιακή «σύμφωνα με τη θρησκεία του καθενός» (από το 2003) προς τις αναγνωρισμένες θρησκευτικές κοινότητες (11)	ΘΜ κάθε θρησκείας / ομολογίας διδασκόμενο σε όλη την πρωτοβάθμια και δευτεροβάθμια εκπαίδευση (αν υπάρχουν τουλάχιστον 3 μαθητές). Το κάθε ΘΜ έχει τη δική του ονομασία. Το λουθηρανικό ΘΜ προσφέρεται σε όλους τους μαθητές. Βαθμολογείται και εξετάζεται	Υποχρεωτική με δικαίωμα απαλλαγής	Ανθρωπιστική ηθική (για όσους δεν ανήκουν σε καμία θρησκεία)	Συνεργασία πολιτείας - θρησκειών / ομολογιών. Διδακτικό υλικό: στο ελεύθερο εμπόριο Νέα ΑΠ: 2004	<ul style="list-style-type: none"> • Κατά 84% διδάσκεται λουθηρανικό ΘΜ με διερεύνηση των θρησκευτικών και ηθικών διαστάσεων της προσωπικής και κοινοτικής ζωής και της αναγνώρισης της θρησκείας ως παράγοντας του φινλανδικού πολιτισμού • Τις δύο τελευταίες δεκαετίες η ομολογιακότητα του λουθηρανικού ΘΜ θεωρείται διευρυμένα και ήπια και επιχειρείται η αντιμετώπιση των προβλημάτων που δημιουργήσαν στα curricula τα «σκληρά» ομολογιακά στοιχεία του παρελθόντος • Συμμετοχή στο ΜΘ: 97% των μαθητών • Η θρησκεία αφενός θεωρείται ως «θετικό δικαίωμα» (Πράξη του 2003: «ελευθερία για θρησκεία, όχι ελευθερία από τη θρησκεία») και αφετέρου κατανοείται ως ισχυρός παράγοντας πολιτισμού

Τα περισσότερα στοιχεία αντλήθηκαν από τα: a) E. Kuyk, R. Jensen, D. Lankshear, E. Löh Manna, P. Schreiner (Eds.), *Religious Education in Europe. Situation and current trends in schools*, IKO, Oslo 2007 και b) J. Lähnemann & P. Schreiner (Eds.), *Interreligious and Values Education in Europe. Map and Handbook*, PESK / Comenius Institut, Munster 2008